

Economie Noord-Holland Noord langzaam in herstel

De Noord-Hollandse economie (boven het Noordzeekanaal) laat dit jaar een voorzichtig herstel zien. De Noordkop (+0,6%), regio Alkmaar (+0,9%) en de Zaanstreek (+1,2%) blijven dit jaar achter bij het landelijk gemiddelde. Belangrijkste reden is de geringe verbondenheid met de export, wat landelijk gezien juist de groeimotor is. De industriële IJmond vormt hierop met een 'technisch herstel' een uitzondering (+5,7%). Volgend jaar volgt een verdere vooruitgang, maar blijft er ook tegendruk. Zo zijn overheidsbezuinigingen een risico voor met name de Noordkop. Wel profiteert Noord-Holland mee van de Amsterdamse economie die een stuwende werking heeft. Hoewel een krimpende beroepsbevolking voor nieuwe uitdagingen zorgt, zijn er zeker ook kansen. Zo hebben toerisme, energie en zorg groeipotentie en biedt ook de agrarische sector ontwikkelingsmogelijkheden.

De wereldhandel trekt flink aan. Hoe sterk profiteert Nederland hiervan en wat zijn de vooruitzichten?

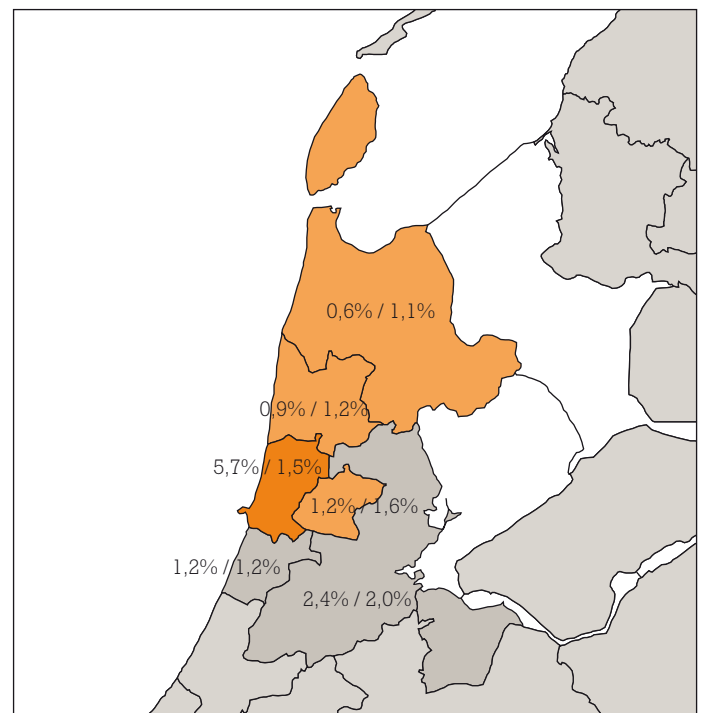
Het aantrekken van de wereldhandel heeft de open Nederlandse economie uit de recessie getrokken. In 2010 zal de export naar verwachting met 11% stijgen, waarmee de Nederlandse economie met 1,7% groeit (zie tabel 1). Het wereldwijde aanvullen van voorraden heeft het herstel daarbij ondersteund, terwijl investeringen en consumentenbestedingen nog altijd achterblijven. Al met al is het herstel broos. De overheidsstimulering slaat volgend jaar om in bezuinigingen, terwijl de consumenten nog altijd terughoudend zijn. Aangezien de private sector het stokje nog niet volledig kan overnemen, zakt de landelijke groei in 2011 terug tot 1,4%.

Tabel 1 Nederlandse economie in cijfers

	2009	2010	2011
Economische groei (BBP)	-3,9%	1,7%	1,4%
Particuliere consumptie	-2,5%	0,3%	0,9%
Overheidsconsumptie	3,7%	1,1%	-0,2%
Bedrijfsinvesteringen	-16,4%	-4,2%	2,9%
Uitvoer	-7,9%	11,0%	6,8%
Werkloosheid (% ber.bev.)	4,8%	5,5%	5,3%

Bron: ING Economisch Bureau, oktober 2010

Figuur 1 Economische groeiverwachting in 2010-11

Bron: ING Economisch Bureau

Ook in Noord-Holland (boven het Noordzeekanaal) lijkt het economisch herstel te zijn ingezet. Hoe snel krabbelt de regionale economie weer op?

De Noord-Hollandse economie laat een verdeeld beeld zien. Zo herstellen de Noordkop en de regio Alkmaar met 0,6% en 0,9% slechts voorzichtig ten opzichte van het recessiejaar 2009. Daarentegen veert de IJmond sterk op door de opleving van de vorig jaar sterk getroffen staalindustrie. De Zaanstreek blijft met een groei van 1,2% licht achter bij het landelijke cijfer. De traditioneel ruim vertegenwoordigde (voedingsmiddelen)industrie is hier een bepalende factor. Waar het landelijke herstel gedreven wordt door de exportgerichte sectoren industrie, groothandel en transport is deze bedrijvigheid in Noord-Holland gemiddeld ondervertegenwoordigd. Dit verklaart het tragere

Tabel 2 Ramingen volumegroei per sector

	2009	2010	2011
Agrarische sector	2,5%	1,9%	2,0%
Bouw	-5,4%	-7,8%	-1,0%
Detailhandel	-5,1%	-1,8%	0,0%
Groothandel	-7,5%	3,0%	2,0%
Horeca	-7,4%	-3,3%	1,4%
Industrie	-8,9%	6,0%	2,0%
Transport & opslag	-6,7%	3,8%	2,3%
Zakelijke dienstverlening	-3,5%	1,0%	1,0%
Onderwijs	1,8%	1,9%	1,9%
Overheid	0,7%	0,9%	0,3%
Zorg	3,3%	2,5%	2,7%
Totaal Nederland	-3,9%	1,7%	1,4%

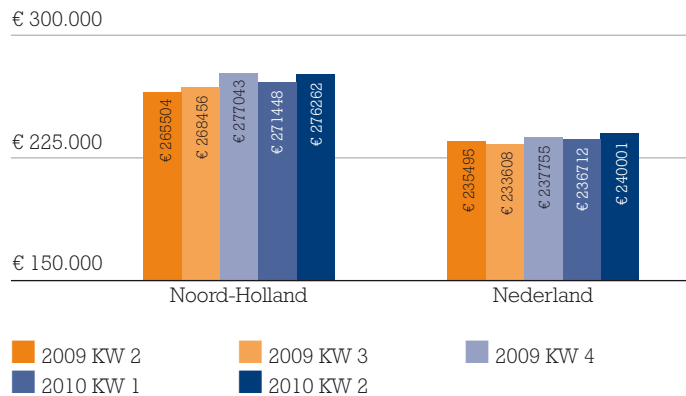
Bron: ING Economisch Bureau, oktober 2010

groeipad. Wel is het zo dat de recessie in de Noordelijke helft van de provincie minder diep is geweest. In de Noordkop speelt mee dat de geplaagde bouwbedrijven, die relatief sterk vertegenwoordigd zijn, de groei dit jaar flink omlaagtrekken. De grootschalige stads- en havenvernieuwing in Den Helder biedt hier enige compensatie. Algemeen gezien is het positief is dat Noord-Hollandse bedrijven en werknemers meeliften op de Amsterdamse economie, die dit jaar sterk opleeft (+2,4%). Daarbij is het een opsteker dat de regionale arbeidsmarkt zich sterk houdt en regio's als West-Friesland, nog altijd een werkloosheid van 4% of minder kennen. Hoewel de regionale economie uit het dal klimt, is er nog wel tegendruk. Zo zullen ook Noord-Hollandse overheden in hun budgetten moeten snijden. Vooral voor de Noordkop, waar met 10% relatief veel werknemers in overheidsdienst zijn (afgezien van zorg en onderwijs) is dit een risico. Lichtpunt is dat de hier sterk vertegenwoordigde agrarische sector met onder andere vele groente- en bollentelers nu langzaam verbetering laat zien en profiteert van het aantrekkelijke prijsniveau van agrarische producten. Alles overziend is het herstel ook in Noord-Holland ingezet, maar overtuigd het nog niet. Dat dit wordt onderkend bleek recentelijk ook uit een regionale ondernemersenquête¹.

De bouwsector heeft het dus nog altijd moeilijk, maar zijn er ook sectoren die alweer flink groeien?

Het zijn vooral de sectoren die relatief veel exporteren die zich kunnen herpakken. Dit betekent hernieuwde groei in de industrie, groothandel en transport (tabel 2). Sectoren die sterk afhankelijk zijn van binnenlandse consumptie, zoals de horeca en de detailhandel, houden omzetsdruk. Steden met een regionale winkel- en handelsfunctie, zoals Alkmaar of Heerhugowaard, worden hiermee geconfronteerd. Nu het economisch herstel zich aandient en kabinetsplannen duidelijker vorm krijgen, neemt het vertrouwen toe, maar onzekerheid over het herstel maken consumenten nog voorzichtig. Al met al zal de omzet in de in detailhandel en horeca volgend jaar langzaam vooruit-

¹ Bron: KvK 3e kwartaal 2010

Figuur 2 Gemiddelde prijs verkochte woning

Bron: CBS, bewerking ING Economisch Bureau

gang boeken. Overigens presteerde de regionale toeristische sector niet onverdienstelijk. Zo heeft Noord-Holland Noord (met de duingebieden en Texel) geen slecht jaar achter de rug en werd ook de kaasmarkt van Alkmaar door een historisch gezien hoog aantal van 105.000 toeristen bezocht. De zakelijke dienstverlening die ook in de regio tenminste 20% tot 25% van de economie vertegenwoordigt, bevindt zich op een keerpunt. De vroegcyclische uitzendbranche en ICT-dienstverlening laten als eerste weer groei zien. Ook de financiële sector ziet weer enige vooruitgang. Ten slotte zijn de publieke sectoren en de zorg het minst conjunctuurgevoelig. Terwijl de publieke sector de komende tijd onder druk staat, blijft de zorgsector een steunpilaar.

Wanneer is de Noord-Hollandse economie weer helemaal hersteld van de crisis?

De omvang van de Noord-Hollandse economie (boven het Noordzeekanaal, exclusief Waterland) bedroeg in 2008 € 22,7 miljard en had daarmee een aandeel van een kleine 5% in de landelijke economie. De economische crisis heeft de regionale economie doen krimpen met ruim € 1 miljard. De regio's Noordkop, Alkmaar en Zaanstreek zullen in 2012 weer terug zijn op het niveau van eind 2008, voor de IJmond duurt dit door de sterke terugval in 2009 langer. Met het herstelscenario loopt Noord-Holland niet veel achter bij de rest van Nederland. Stedelijke regio's als Amsterdam en Utrecht lopen echter voorop.

Ook de woningmarkt in Noord-Holland is behoorlijk geraakt door de crisis, hoe staat het daar nu mee en wat zijn de vooruitzichten?

De Noord-Hollandse woningmarkt heeft een duidelijk herstel laten zien. Dit is een logische ontwikkeling aangezien de terugval ook fors is geweest. In 2009 daalde het aantal verkochte woningen in Noord-Holland met 29% ten opzichte van 2008. De afname viel daarmee 1%-punt lager uit dan het Nederlandse gemiddelde. In het eerste half jaar van 2010 steeg het aantal verkochte woningen weer met 11%, terwijl er in heel Nederland sprake was van een stijging met slechts 3,7%. Dit illustreert dat ook de regionale woningmarkt veerkracht toont, wat overigens wel deels te danken aan is aan sub-markt Amsterdam. In lijn

hiermee liet de gemiddelde prijs van een verkochte woning in het tweede kwartaal weer een stijging van 4% zien ten opzichte van dezelfde periode vorig jaar. Hiermee steeg de prijs in de regio twee keer zo snel als landelijk gemiddeld (1,9%). Al met al is de gemiddelde prijsdaling van 6,7% in 2009 weer deels goedgehaakt.

Hoe staat de economie van Noord-Holland er structureel gezien voor?

Structureel gezien staat de Noord-Hollandse economie er redelijk goed voor, al wordt de toekomstige groeipotentie door demografische druk (vergrijzing, bevolkingskrimp) beperkt. Hoewel groeisectoren in de regio ondervertegenwoordigd zijn, doen zich ook nieuwe kansen voor waarmee de economische basis kan worden versterkt en uitgebouwd. Deze liggen vooral op het terrein van het toerisme, energie en zorg. Voor de toeristische sector jaren liggen er kansen om de bezoekersaantallen te vergroten en verblijfsduur te verlengen. Marketing van de regio kan hierbij een nuttige rol vervullen. Daarnaast kan Noord-Holland zich in toenemende mate tot energieregio ontwikkelen. Zo is er al een basis met windenergie (op het land en het water) en zijn er ook nieuwe mogelijkheden zoals het opwekken van getijdenenergie. In dit verband is het eveneens positief dat de gasopslag in de Bergermeer hoogstwaarschijnlijk doorgang zal vinden. Zo creëert de vestiging van het hoofdkantoor van de exploitant Taqa in Alkmaar structureel tenminste 200 banen, wat een voorbeeld van nieuwe bedrijvigheid is.

Een andere sector die een toekomstige groeipeiler vormt is de zorg. Met de vergrijzing is dit relevant voor de hele regio. Met name de regio Alkmaar kent een sterk zorgcluster. Zo is het regionale medisch centrum, één van de grootste Nederlandse niet-Academische ziekenhuizen en fungeert zij als opleidingscentrum. Met een verhuizing naar een nieuwe locatie ontstaat hier ruimte voor verdere groei en aanverwante dienstverlening. Een structureel aandachtspunt is het aantal innovatieve banen, dat achterblijft in de regio. Dit hangt samen met de taakstelling om meer jongeren te behouden voor de regio. Mogelijkheden voor verbetering moeten vooral gezocht worden in clustervorming. Seed-valley in West-Friesland, met grote zadenbedrijven als Syngenta en Bejo, die veel investeren in research en development is een voorbeeld van een regioverbonden invulling.

Ten slotte is een goede infrastructuur ook voor Noord-Holland van levensbelang. In dat licht is het positief dat de Tweede Coentunnel als één van toegangswegen tot Amsterdam in 2012 wordt opgeleverd en ook de nieuwe Noordelijke zeesluis bij IJmuiden wordt doorgezet (wat tevens de nautische toegankelijkheid voor de Noordzeehavens bevordert). Het vestigingsklimaat wordt hiermee positief beïnvloed, wat ook weer nieuwe bedrijfsinvesteringen aantrekt. Het is daarbij belangrijk dat er aandacht voor de knelpunten op bedrijventerreinen blijft.

Toekomstgericht ondernemen in Noord-Holland

Door Michel van Nieuwland, Regiodirecteur ING Business Banking Noord-Holland

Hoewel de recessie officieel voorbij is, blijft het vraagherstel in veel markten nog beperkt. Voor een individueel bedrijf blijven zich echter voldoende kansen voordoen. De hamvraag is: bent u klaar om deze kansen te benutten? Hoe maakt u uw bedrijf

financieel en strategisch klaar voor de toekomst? Wat bepaalt of u fit genoeg bent om succesvol te zijn in de toekomst? Hieronder vindt u vier succesfactoren voor toekomstgericht ondernemen. Graag gaan we hierover verder met u in gesprek. Mijn contactgegevens vindt u op de achterpagina.

Visie en strategie

De toekomst van uw bedrijf, die maakt u zelf. En dat doet u op basis van een visie. Uw punt aan de horizon waar u graag naar toe wilt. Koppel aan uw visie wel altijd actie. Want visie zonder actie is dagdromen. Een heldere visie maakt duidelijk welke acties er nodig zijn en hoe doelgericht u bent. Een visie zorgt er ook voor dat u zich kunt onderscheiden van anderen. Niet alleen door te reageren op recente ontwikkelingen, maar ook door kansen te creëren voor morgen. Maar let op voor acties zonder visie. Dat worden nachtmerries.

Kennis

Kennis is de sleutel tot succes. Het hebben van goede en betrouwbare informatie over de markt en uw sector is noodzakelijk. Relevante kennis om uw visie mee aan te scherpen. Zeker als u de ambitie heeft om nog beter te presteren. Belangrijke vragen als 'Welke trends en ontwikkelingen zijn er in mijn sector? Hoe ziet de veranderde markt eruit? En wat verwachten mijn klanten nu en in de toekomst?' Door hier inzicht in te hebben, kunt u in de toekomst het verschil gaan maken en onderneemt u nog succesvoller.

Oog voor geld

De continuïteit van uw bedrijf hangt niet alleen af van uw winst van het afgelopen of het lopende jaar, maar ook van uw geldstromen van morgen. Uw toekomstige geldstromen zijn de aorta van uw bedrijf en bepalend voor het realiseren van uw ambities. Het is noodzakelijk ieder moment inzicht te hebben in uw financiële positie. Weet u hoe de kosten zich verhouden ten opzichte van de inkomsten? Zwarte cijfers zijn mooi. Maar zijn deze cijfers wel zwart genoeg? Oftewel hoe presteren je concurrenten financieel? Welke omzet halen zij en wat is hun kostenniveau? Vergelijk uzelf met uw concurrenten. De ING helpt u graag verder met deze inzichten door uw financiële conditie te testen.

Samenwerking

Ondernemen doe je niet alleen, maar samen. Zoek de samenwerking op om nog beter te kunnen scoren. Steeds vaker behelst dit samenwerking in de keten: met uw afnemer om tot betere producten en diensten te komen en zo win-win-situaties te creëren. Of juist met uw leverancier, zodat hun activiteiten beter op die van uw bedrijf worden afgestemd.

Steeds meer samen ondernemen en profiteren van elkaars kracht. Ook andere partijen zijn betrokken bij uw onderneming, praat ermee. Uw accountant, collega-ondernemer en ook uw bank. We ondernemen samen. Met de blik gericht op de toekomst.

Michel van Nieuwland
Regiodirecteur ING Business
Banking Noord-Holland

Meer weten? Kijk op ING.nl/zakelijk Of bel met

Rico Luman,
Regio-econoom
Noord-Holland
020 563 98 93
rico.luman@ing.nl

Michel van Nieuwland,
Regiodirecteur
ING Business Banking
Noord-Holland
072 527 51 76
michel.van.nieuwland@ing.nl

Disclaimer

De informatie in dit rapport geeft de persoonlijke mening weer van de analist(en) en geen enkel deel van de beloning van de analist(en) was, is, of zal direct of indirect gerelateerd zijn aan het opnemen van specifieke aanbevelingen of meningen in dit rapport. De analisten die aan deze publicatie hebben bijgedragen voldoen allen aan de vereisten zoals gesteld door hun nationale toezichhouders aan de uitoefening van hun vak. Deze publicatie is opgesteld namens ING Bank N.V., gevestigd te Amsterdam en slechts bedoeld ter informatie van haar cliënten. ING Bank N.V. is onderdeel van ING Groep N.V. Deze publicatie is geen beleggingsaanbeveling noch een aanbieding of uitnodiging tot koop of verkoop van enig financieel instrument. Deze publicatie is louter informatief en mag niet worden beschouwd als advies. ING Bank N.V. betreft haar informatie van betrouwbaar geachte bronnen en heeft alle mogelijke zorg betracht om er voor te zorgen dat ten tijde van de publicatie de informatie waarop zij haar visie in dit rapport heeft gebaseerd niet onjuist of misleidend is. ING Bank N.V. geeft geen garantie dat de door haar gebruikte informatie accuraat of compleet is. De informatie in dit rapport kan gewijzigd worden zonder enige vorm van aankondiging. ING Bank N.V. noch één of meer van haar directeuren of werknemers aanvaardt enige aansprakelijkheid voor enig direct of indirect verlies of schade voortkomend uit het gebruik van (de inhoud van) deze publicatie alsmede voor druk- en zetfouten in deze publicatie. Auteursrecht en rechten ter bescherming van gegevensbestanden zijn van toepassing op deze publicatie. Overneming van gegevens uit deze publicatie is toegestaan, mits de bron wordt vermeld. In Nederland is ING Bank N.V. geregistreerd bij en staat onder toezicht van De Nederlandse Bank en de Autoriteit Financiële Markten.

De tekst is afgesloten op 14 oktober 2010.

Wilt u nieuwe publicaties per e-mail ontvangen?
Ga naar ING.nl/economischepublicaties

